

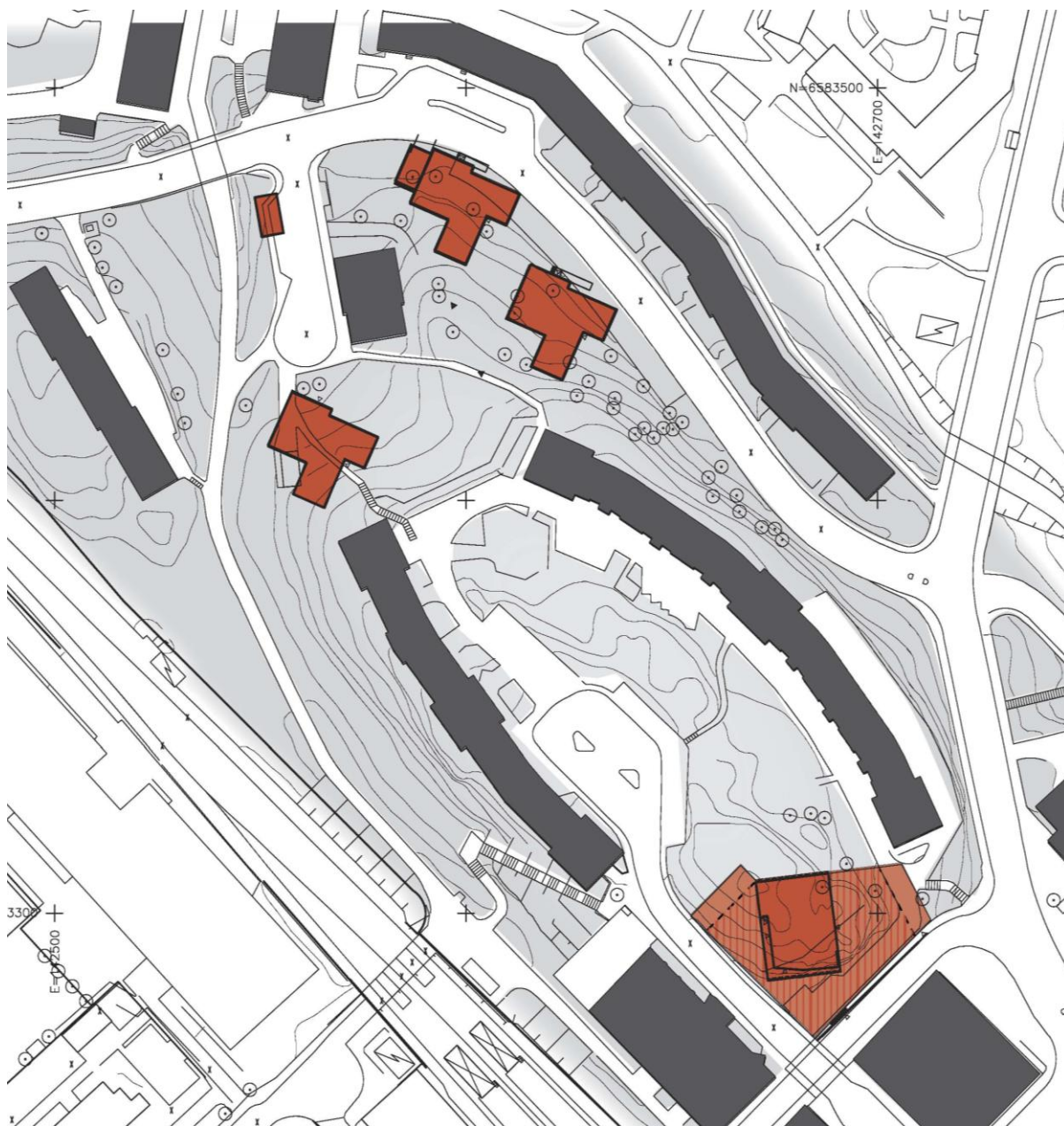
Kulturhistorisk konsekvensanalys - tillkommande bebyggelse inom Kv. Korthållaren 5

**Vällingby centrum
Stockholms län**

Indalsbacken 19-31, Fasad mot söder. Foto RAÄ, Bebyggelseregistret.2005

2011-03-11

Kv Korthållaren 5. Förslag på tillkommande bebyggelse 2010-12-13. Tre stjärnhus i kvarterets norra del och ett punkthus i dess södra del

Indalsbacken, vy mot nordväst.

Inledning

Förnyelse och förändring är inget främmande inslag i Vällingby centrums stadsbild. Vid invigningen 1954 höll Svenska Bostäders dåvarande VD Albert Aronson ett tal där han gav uttryck för en vision där Vällingby skulle utvecklas, växa och vara ”ett levande drama”.

För ca två år sedan avslutades den mest dramatiska förändringen i Vällingby centrums historia i och med det s.k. förnyelseprojektet av de kommersiella delarna. Då tillkom även bostadsbyggnader med lamell- och punkthus som placerades inom centrumbildningens rutnätsplan. I planbeskrivningen finns förutsättningarna för de tillkommande delarna tydligt redovisade med stor hänsyn tagen till Vällingbys och ABC-stadens karaktäristiska drag.

Den nu föreslagna förändringen inom Kv. Korthållaren 5 utgör en förtätning med bostadsbyggnader och innehåller i grunden bekanta hustyper för Vällingby. Ett punkthus i södra delen och tre tillkommande stjärnhus i den norra. Det nya punkthuset avviker dock från de befintliga genom sin betydligt högre höjd och större planmått. De föreslagna stjärnhusen lånar mycket av sina drag från de närliggande husen i Kv. Hektografen 2 på Duvedsvägen, ritade av Paul Hedqvist.

Parkliknande markavsnittet mellan punkthuset och norra lamellhuset

Sammanfattning – konsekvenser för riksintresset för kulturmiljö

Punkthuset

Det nya punkthuset stadsbildsmässiga konsekvenser bedöms vara omfattande och kommer genom sin höjd och volym att tydligt utmärka sig i stadsbilden. Storleken medför att stora delar av centrubildningen och omkringliggande bebyggelse kommer att beröras. Avvikelsen mot 1950-talets skala blir tydlig och det gestaltningsmässiga uttrycket kommer att kontrastera mot den befintliga bebyggelsens. Avvikelserna mot den befintliga bostadsbebyggelsens uttryck bedöms som splittrande i förhållande till den i riksintresset för kulturmiljövård uttryckta 1950-talskaraktären.

Placeringen av det nya punkthuset inordnar sig i den befintliga krans av högre bostadsbyggnader runt centrumkärnan, vilket därmed bedöms överensstämma med den ursprungliga stadsplanens struktur. Närheten till rutnätsplanen gör att ett punkthus även kan inordna sig i denna struktur. Planhistoriskt utgör södra delen av området en redan förändrad del vilket gör att ytterligare ändringar inte påverkar en värdefull ursprunglig gestaltning. En ytterligare minskning av grönområdet påverkar dock det planmässiga innehållet.

Det föreslagna punkthuset utgör en tydlig exponent för modernt stadsbyggande som avspeglar dagens värderingar. Det bryter därmed det i övrigt dominerande mönstret av 1950-tal och påverkar avläsningen av miljön som helhet och därmed även väsentliga delar i riksintresset för kulturmiljön. Det miljöskapande värdet påverkas kraftigt liksom det samhällshistoriska och pedagogiska värdet.

Friliggande stjärnhuset (nr 1)

Stjärnhusets stadsbildsmässiga konsekvenser blir, genom sin placering som solitär i det parkliknande grönområdet, att den upplevs som splittrande för miljön. Det sammanhang som bildas av lamellhusens båda gavlar och punkthuset och det välgestaltade grönområdet bedöms som en betydelsefull del av stadsplanens innehåll. Därmed påverkas ett väsentligt uttryck i riksintresset för kulturmiljö.

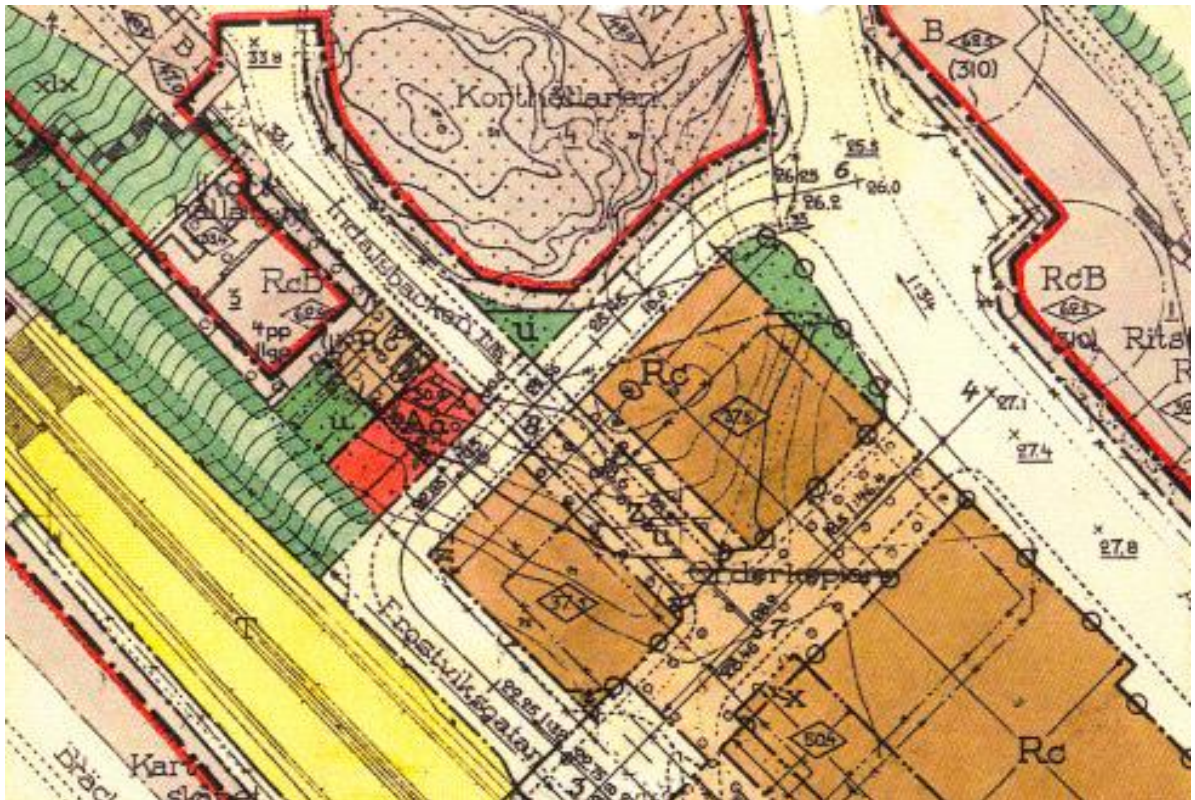
Grönområdet har genomgått smärre förändringar genom utplacering av mindre tekniska enheter (bod, sophantering och grillplats) som i viss mån är störande. Planhistoriskt finns de ursprungliga kvaliteterna ändå kvar och bedöms vara av stor betydelse för riksintresset för kulturmiljö. Detta har konsekvenser för stadsplanens miljöskapande och arkitektoniska värden.

Stjärnhus längst Lyckselevägen (nr2 och 3)

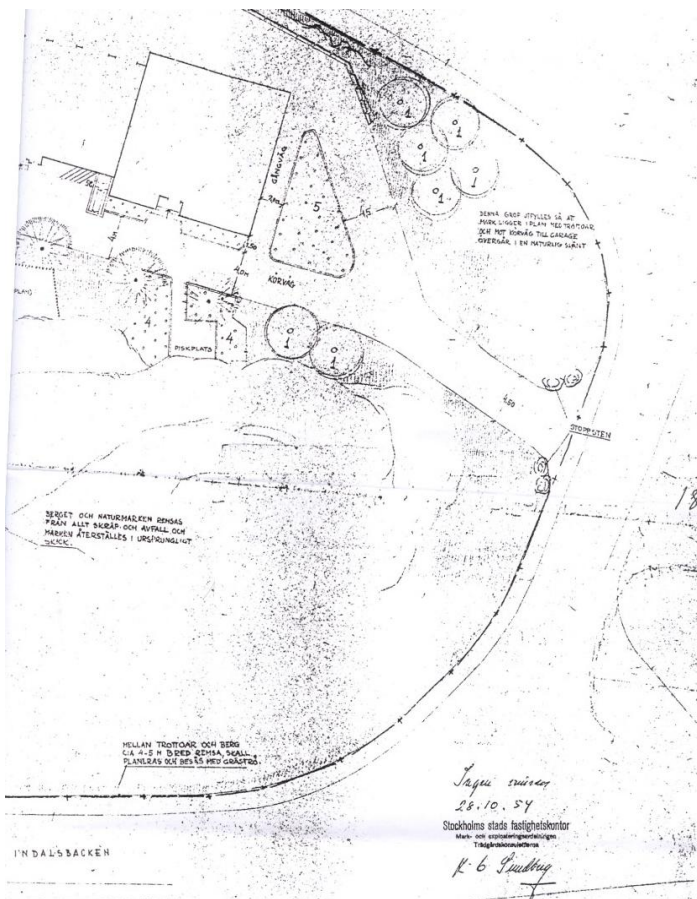
Stjärnhusens stadsbildsmässiga konsekvenser. Bedömningen är att de skapar ett fungerande gaturum tillsammans med det befintliga lamellhuset nordost om Lyckselevägen som känns igen i området. Andelen förgårdsmark invid stjärnhusen är minimal i jämförelse med liknande befintliga byggnader vilket utgör en avvikelse. I en stadsplan från 1951 (ersatt 1953) finns inritat lamellhus ungefär i detta läge vilket ger en viss planhistorisk relevans till det nu planerade byggnaderna och det nya gaturummet.

Skalan bedöms i princip överensstämma med den befintliga bebyggelsen även om höjden kunde vara något lägre. Den modernistiska karaktären avviker från 1950-talets uttryck men utan att dominera.

Placering av stjärnhusen längst Lyckselevägen medför att andelen grönytor mellan husen reduceras. Här påverkas en del av stadsplanens ursprungliga innehåll som ingår i riksintresset för kulturmiljön.

Södra delen. Utdrag ur detaljplaneändring Pl 5791, 1962. Indalsbackens gamla dragning är markerad (se nedan).

Planteringsritning 1954, Stockholms stads fastighetskontor

Förutsättningar – Riksintresseområde för kulturmiljön Vällingby - Råcksta

Länsstyrelsens motivering.

- Efterkrigstidens ideala förortsmiljö, uppbyggt som en självförsörjande förort längs tunnelbanan på grundval av idén om den s.k. ABC-strukturen. Förebild för planering, gestaltning och program för bostadsområden i Sverige och internationellt.

Som uttryck för riksintresset anges:

- Planeringen med centrumdel med låg bebyggelse, gågator, affärer, service och gemensamma anläggningar och utanför detta en zon med en blandning av höga punkthus och lägre flerbostadshus, som omges av gräsplaner och grönska, samt längst ut, områden med radhus och småhusbebyggelse. Trafikdifferentiering, bestämda gestaltningsidéer. I det sociala programmet ingick tankar om en blandad befolkning och lättillgänglighet, som också skulle skapa en rationell verklighet för arbetande kvinnor. Området byggdes ut under 1950-talet och är ett sammanhållet uttryck för detta årtionde.

Rapport ”Kulturmiljövårdens riksintressen i Stockholms län U 1997:22” Publicerat i Bilaga till Promenadstaden, Översiktsplan för Stockholm 2010.

Kommentarer – målsättning med bevarande

En övergripande målsättning med utpekandet av riksintresseområdet är att i framtiden kunna förmedla och tydliggöra de kulturhistoriska värden som kan identifieras.

Arkitekturhistoriskt värde

Vällingby centrum med ABC-staden utgör en tydlig representant för 1950-talets stadsplaneideal. Den nya staden var till för alla vilket även genomsyrade planeringen av olika bostadstyper (stora och små markboenden och punkthus) såväl som olika typer av arbetsplatser (industri och kontor) och ett komplett centrum med butiker och service. Trots flertalet kompletteringar av centrumdelarna bevarar området den värdefulla 1950-talskaraktären. De kringliggande bostadsdelarna bevarar till stora delar sin ursprungliga karaktär.

Samhällshistoriskt värde

1950-talets folkhemstankegångar och sociala program finns materialiserat i Vällingby centrum. En blandad befolkning och tankar om en rationell verklighet för arbetande kvinnor utgör mycket viktiga aspekter som kan utläsas i strukturen. Bostadshusens placering och utformning utgör ett tydlig uttryck för dessa tankegångar.

Arkitektoniskt värde

Sven Markelius är en av våra mest namnkunniga och internationellt kända arkitekter skapade planen som fortfarande är tydligt avläsbar vilket ger själva planstrukturen arkitektoniska värden.

Miljöskapande värden

Variationen och den arkitektoniska kvaliteten i bebyggelsen, respekten för naturmarkens topografi och innehåll, mängden grönytor, de planskilda trafiklösningarna utgör faktorer som samtliga bidrar till de stora miljöskapande värdena i Vällingby centrum stadsplan och bostadsområden. Vid kompletteringar har stor vikt lagts vid att bevara områdets karaktär och ursprungliga kvaliteter vilket resulterat i att de miljöskapande värdena kunnat upprätthållas.

Unicitetsvärde

Sven Markelius stadsplan där ABC-staden (Arbete Bostad Centrum) kom till utförande är välbevarad och unik som företeelse i Sverige såväl som internationellt.

Pedagogiskt värde

Det pedagogiska värdet av Vällingby centrum är mycket stort. Den stadsplanegärning som Stockholms stad och Svenska bostäder genomdrev visar tydligt de tankgångar som rådde under 1900-talets mitt.

Autenticitetsvärde

Vällingbys stadsplanestruktur upplevs som påtagligt äkta och oförvanskad trots kontinuerliga förändringar och tillägg.

Ovanstående värdekriterier är definierade med utgångspunkt från publikationen "Kulturhistorisk värdering av bebyggelse, RAÄ 2002" Som källor har huvudsakligen använts; Riksantikvarieämbetet - bebyggelseregistret, SBK – Centrala arkivet Planbeskrivningar m.m., "Stockholm utanför tullarna – Stadsmuseiförv. 2003, "Vällingby - Ett levande drama Ulrika Sax 1998, "Vällingby – en tidsbild av vikt" Millroth/Skoglund 2004.

Indalsbacken 19-31, Fasad mot öster och norr. Foto RAÄ, Bebyggelseregistret.2005

Södra delen

Beskrivning – idag

Södra delen av kvarteret domineras av ett impediment med berg i dagen, som efter en ändring av detaljplanen 1962 minskats och anpassats till kvarterets nuvarande gatustruktur. Då tillkom Frostviksgatan och Indalsbackens sträckning ändrades medan angöringen till garageplatserna i lamellhus nr 2 bibehölls. Centrumbildningens rutnätsplan kom genom byggandet av kontorsfastigheten Kv. Kontorsskylten 7 väldigt nära naturmarken och bostadskvarteret och detta område upplevs idag inte ha samma höga stadsplanemässiga kvalitet som andra delar av kvarteret.

Den allmänna vägen med adress Indalsbacken har en vändplan med allmän parkering. Kvarteret avslutas i söder med en betongmur ned mot den lägre belägna Frostviksgatan. Mot öster finns ett mindre parkavsnitt med gångväg och trappa till Ångermannagatan.

De båda lamellhusen är ritade av arkitekterna Ancker – Gate – Lindegren och är uppförda 1953. Fasaderna är putsade med svagt lutande sadeltak. Husen beskriver en krökt form kring bergsavsnittet och ligger båda i slutningslägen med 3-4 bostadsvåningar. Husen har sina entréer från gården med balkonger i söderlägen. Det norra lamellhuset har angöring för garageplatser på norra fasaden.

Gårdsbildningen upplevs idag vara anpassad för tillgänglighet med bil och behovet av parkeringsplatser. De kvarvarande grönyrtorna och naturmarken bedöms därför som mycket betydelsefulla att bevara.

Indalsbacken, vy mot öster

Södra delen. Punkthuset

Konsekvenser - riksintresset för kulturmiljö

Det nya punkthusets stadsbildsmässiga konsekvenser har bedömts utifrån planmodell (ej komplett) samt 3D-datamodell med fyra vypunkter från centrumkvarteren. Punkthuset kommer genom sin höjd och volym att tydligt utmärka sig i stadsbilden. Storleken medför att stora delar av centrumbildningen och omkringliggande bebyggelse kommer att beröras. Avvikelsen mot 1950-talets skala blir tydlig och det gestaltungs-mässiga uttrycket kommer att kontrastera mot den befintliga bebyggelsens. Avvikelserna mot den befintliga bostadsbebyggelsens uttryck bedöms som splittrande i förhållande till den i riksintresset för kulturmiljövård uttryckta 1950-talskaraktären.

Placeringen av det nya punkthuset inordnar sig i den befintliga krans av högre bostadsbyggnader runt centrumkärnan, vilket därmed bedöms överensstämma med den ursprungliga stadsplanens struktur. Planhistoriskt utgör södra delen av området en redan förändrad del vilket gör att ytterligare ändringar inte påverkar en värdefull ursprunglig gestaltning. En ytterligare minskning av grönområdet påverkar dock det planmässiga innehållet.

Den befintliga stadsplanestrukturen är uttryck för en tid då stadsplaneidealet såg anorlunda ut och där starka sociala tankegångar om folkhemmet ingick. Det föreslagna punkthuset utgör här istället en tydlig exponent för modernt stadsbyggande som avspeglar dagens värderingar. Begrepp som landmärke, solitär och individualism beskriver egenskaper som kan associeras till modernt stadsbyggande. Punkthuset bryter därmed det i övrigt dominerande mönstret av 1950-tal och påverkar avläsningen av miljön som helhet och därmed även väsentliga delar i riksintresset för kulturmiljön. Det miljöskapande värdet påverkas kraftigt liksom det samhällshistoriska och pedagogiska värdet.

Frostviksgatans backe ned mot tunnelbanan samt läkarhuset i fonden

Punkthusets inverkan på det befintliga gårdsrummet bedöms vara splittrande då det beskriver en kilform mellan lamellhusen. Här bedöms höjden och det större avtrycket vara en avgörande faktor för upplevelsen. De miljöskapande värdena påverkas kraftigt.

Naturmarken med bergsknallen i södra delen av kvarteret utgör idag ett karaktäristiskt drag i miljön. Punkthuset och dess behov av ytor under mark kommer att förändra denna situation på ett påtagligt sätt och uppskattningsvis 2/3 av bergets yta kommer att försvinna. De miljöskapande värdena påverkas.

Frostviksgatans betongmur, i backen ner mot tunnelbanan, förses med två in- och utfarter till garage under punkthuset. Gaturummet utgör ett resultat av en ombyggnad som inte når upp till de kvaliteter man återfinner i andra delar av stadsplanen. Vid en ombyggnad bör de negativa kvaliteterna åtgärdas. En ökad mängd människor kommer att röra sig i miljön vilket sannolikt är positivt för personsäkerheten. Ökad biltrafik och punkthusets skugga och troliga vindeffekter utgör däremot aspekter som bedöms påverka miljön. De miljöskapande värdena påverkas.

Det nya punkthusets vridning har valts så att det överensstämmer med de andra friliggande punkthusens i bostadskransen. Närheten till rutnätsplanen medger dock en alternativ placering av huset, vilket sannolikt skulle påverka gårdsrummet i mindre grad.

Lyckselevägen 9, Fasad mot söder. Foto RAÄ, Bebyggelseregistret.2005

Norra delen

Beskrivning – idag

Norra delen av kvarteret avgränsas av Lyckselevägen och en gång- och cykelväg från centrum i en planskild korsning. Marken sluttar svagt mot nordväst och består mestadels av gräsmatta som övergår till naturmark mot söder och öster.

I slutningen mot lamellhusen finns en terrassering med en huggen naturstensmur som ger området parklika kvaliteter. I parkavsnittet finns en inhägnad sittgrupp som fungerar som grillplats. I backen upp mot det södra lamellhuset ligger idag en udda miljöstuga med fasader i röd träpanel. Den har en körbar angöring.

Punkthuset är uppfört 1953 efter ritningar utförda av arkitekterna Ancker – Gate – Lindegren. Huset har putsade fasader och platt tak och 11 bostadsvåningar. Entrén ligger orienterad mot söder med en körbar angöring och en mindre parkering med vändplan.

Placeringen av förrådsbyggnaden, behållare för hushållssopor och en grussilo med bilangöring präglar idag miljön runt gångvägen från Indalsbacken. Området runt punkthusets entré bedöms även som något sterilt och mindre omhändertaget.

Vändplan och parkavsnitt vid adress Lyckselevägen 9

Norra delen. Tre stjärnhus

Ett stjärnhus placerat mellan punkthuset och södra lamellhuset (nr 1)

Konsekvenser - riksintresset för kulturmiljö

Stjärnhusets stadsbildsmässiga konsekvenser har bedömts utifrån planmodell (ej komplett) samt 3D-datamodell med tre vpunkter från det närliggande området. Genom sin placering som solitär i det parkliknande grönområdet är bedömningen att byggnaden har en splittrande inverkan på miljön. Det sammanhang som bildas av lamellhusens båda gavlar och punkthuset och det välgestaltade grönområdet bedöms som en betydelsefull del av stadsplanens innehåll. Därmed påverkas ett väsentligt uttryck i riksintresset för kulturmiljö.

Grönområdet har genomgått smärre förändringar genom utplacering av mindre tekniska enheter (bod, sophantering och grillplats) som i viss mån är störande. Här passerar också gående från centrum via Indalsbacken till Lyckselevägen. Planhistoriskt finns de ursprungliga kvaliteterna ändå kvar och bedöms vara av stor betydelse för riksintresset för kulturmiljö. Detta har konsekvenser för stadsplanens miljöskapande och arkitektoniska värden.

Lyckselevägen mot sydväst

Två stjärnhus nära Lyckselevägen (nr2 och 3)

Konsekvenser - riksintresset för kulturmiljö

Stjärnhusens stadsbildsmässiga konsekvenser. Byggnaderna skapar ett nytt gaturum tillsammans med det befintliga lamellhuset nordost om Lyckselevägen vilket bedöms som bekant i området. Andelen förgårdsmark invid stjärnhusen är minimal i jämförelse med liknande befintliga byggnader vilket dock utgör en avvikelse. I en stadsplan från 1951 (P13868 ersatt 1953) finns inritat lamellhus ungefär i detta läge vilket ger en viss planhistoriskt relevans till det nu planerade byggnaderna och det nya gaturummet. Den befintliga parkeringsytan ersätts av bebyggelse och nya parkeringsplatser tillskapas, vilket bedöms vara av mindre betydelse.

Skalan bedöms i princip överensstämma med den befintliga bebyggelsen även om höjden kunde vara något lägre. Den modernistiska karaktären avviker från 1950-talets uttryck men utan att dominera.

Placering av stjärnhusen längst Lyckselevägen medför att andelen grönytor mellan husen reduceras. Här påverkas en del av stadsplanens ursprungliga innehåll som ingår i riksintresset för kulturmiljön.